

שימוש משקי הבית בישראל במשאבים פיננסיים ובעזרה הממשלתית בזמן מגפת הקורונה

סטיבן לאופר מאיה הרן רוזן[^] סמדר סומך

עריכת לשון: רעיה דש
תרגום לאנגלית (תקציר): סטיבן לאופר
עיצוב גרפי: ענת פרקו-טולדנו

סטיבן לאופר, מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל Steven.Laufer@jdc.org
מאיה הרן רוזן, בנק ישראל maya.haran@boi.org.il
סמדר סומך, מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל smadars@jdc.org
ההשקפות המובעות במסמך זה אינן בהכרח על דעת בנק ישראל

המחקר מומן בסיוע ממשלת ישראל

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | שבט תשפ"א | ינואר 2021

תקציר

רקע

הבידוד החברתי הנדרש והצעדים הנוספים שנקטה ממשלת ישראל להאטת התפשטות מגפת הקורונה גרמו נזק ניכר לכלכלת המדינה. דוח זה מתפרסם בהמשך לדוח קודם, שעסק בהשפעת משבר הקורונה על הכנסות והוצאות משקי הבית בישראל. בדוח הנוכחי נסקר האופן שבו השתמשו משקי הבית בישראל במשאביהם הפיננסיים (חיסכון והלוואות) ובעזרה הממשלתית שניתנה מחודש מארס עד חודש אוגוסט 2020.

מטרות

- לבחון את שיעור משקי הבית שהקטינו או משכו חסכונות, לקחו הלוואות או דחו תשלומים בעקבות משבר הקורונה.
- לבחון אילו משקי בית נעזרו במקורות אלו יותר ולעמוד על הדפוסים שאינם עולים מהנתונים האגרטיביים.
- לבחון עד כמה עזר הסיוע הממשלתי, על מגוון סעיפיו, לצמצם את הפגיעה במשקי הבית.

שיטה

הנתונים נאספו בסקר מקוון שנערך בקרב מדגם מייצג של 1,501 משיבים בני 25–70 מהאוכלוסייה היהודית בישראל, בימים 16–18 באוגוסט 2020, לאחר הסגר הראשון שננקט להתמודדות עם משבר הקורונה, ולפני הסגר השני.

ממצאים

בסקר נמצא כי כמעט מחצית מכלל משקי הבית צמצמו את חסכונותיהם, ושישית מכלל משקי הבית לוו כסף כדי להתמודד עם נזקי המשבר. משקי בית עם הכנסות נמוכות השתמשו יותר במשאביהם הפיננסיים ונטו יותר מאחרים: (א) להקטין חיסכון שוטף או למשוך כספי חיסכון (48% לעומת 37%, $p < 0.01$); (ב) לקחת הלוואה מגוף פיננסי (10% לעומת 7%, $p = 0.04$); ו- (ג) להגדיל את משיכת היתר בחשבון העו"ש (13% לעומת 6%, $p < 0.01$). נוסף על כך נמצא כי משקי בית שנפגעו מהמשבר (משקי בית שהכנסתם נפגעה) נעזרו בכמה מקורות מימון במקביל – גם צמצמו את הוצאותיהם, גם לקחו הלוואה וגם הקטינו חסכונות. תוצאות אלו מצביעות על פגיעה במשקי הבית, יותר מכפי שאפשר היה להסיק מהנתונים האדמניסטרטיביים הנמצאים בשימוש תדיר, שבהם יש מידע רק על ממד אחד בלבד בהתנהגות משקי הבית.

נמצא כי תשלומי הממשלה עזרו במידה מוגבלת (ולא מובהקת סטטיסטית) למשק הבית הממוצע שנפגע מהמשבר להתמודד עם המשבר, אך הם עזרו במידה רבה (ומובהקת סטטיסטית) יותר למשקי בית שנפגעו מהמשבר ושהכנסתם הייתה נמוכה מהממוצע. למשל, בקרב עצמאים מושבתים (שנאלצו לצמצם או לסגור את העסק בתקופת הסגר הראשון), שיעור משקי הבית

שצמצמו את ההוצאות השוטפות במידה ניכרת נמוך מעט בקרב המשיבים שקיבלו מענק לעצמאים לעומת אלה שלא קיבלו מענק זה (34% לעומת 43%, $p=0.37$). בקרב העצמאים עם הכנסה נמוכה מהממוצע שעסקיהם נסגרו הייתה השפעת המענק ניכרת הרבה יותר (בתוך קבוצה זו, רק 26% מהם צמצמו את הוצאותיהם השוטפות במידה ניכרת, לעומת 56% מכלל העצמאים שלא קיבלו את המענקים לעצמאים, $p=0.04$). בהסתכלות רחבה על כלל המענקים, רוב משקי הבית שהשתתפו בסקר דיווחו כי השתמשו בכסף שקיבלו לתשלום על צרכים בסיסיים כמו מזון ושירותים (חשמל, מים וכו'). לפי הסקר, בעלי הכנסה נמוכה מהממוצע נטו יותר מבעלי הכנסה גבוהה מהממוצע להוציא את הכסף על צרכים בסיסיים (73% לעומת 56%, $p<0.01$), ולדווח כי הכסף עזר להם מאוד (26% לעומת 15%, $p<0.01$).

בהשוואה בין שני מענקי הסיוע הייעודיים הראשונים שניתנו בתקופת הקורונה בהיקף נרחב (האוניברסליים יותר), נראה כי השפעת המענקים שניתנו למשפחות עם ילדים הייתה גדולה מהשפעת המענקים שניתנו לקבוצת האוכלוסייה שמעל גיל הפרישה. בהשוואה בין משקי הבית שקיבלו את המענק לילדים ובין משקי הבית שקיבלו את המענק לקבוצת האוכלוסייה שמעל גיל הפרישה נמצא כי משקי הבית שקיבלו את המענק לילדים השתמשו בכסף בשיעור גבוה יותר, ובפרט לכיסוי הוצאות, ושיעור גבוה יותר בקבוצה זו דיווחו שהמענק עזר להם במידה מסוימת ומעלה. אף שהמענקים למשפחות עם ילדים לא היו מכוונים במיוחד למשפחות שנפגעו, נראה כי הייתה להם השפעה דומה להשפעת המענקים שהיו ממוקדים יותר בקבוצת האוכלוסייה שנפגעה.

המלצות

יש להמשיך להבטיח למשקי בית שנפגעו במשבר מידה מתאימה של גישה לחסכונות ולהלוואות, ולבחון אפשרויות נוספות של סיוע ממשלתי ממוקד יותר למשקי בית שנפגעו, במיוחד למשקי בית שהכנסתם נמוכה ולמשקי בית שאין להם גישה למשאבים פיננסיים אחרים. יש מקום גם ללוות את מאמצי הסיוע בתוכניות הסברה על התנהלות פיננסית נאותה ועל הקשיים שעלולים להתהוות עקב ניצול יתר של משאבים פיננסיים.

מבחינת המענקים שניתנו באופן נרחב עולה מהסקר כי המענק למשפחות עם ילדים היה יעיל יותר מהמענק שניתן לקבוצת האוכלוסייה שמעל גיל הפרישה. חשוב שבמחקרים עתידיים תיבחן גם השפעת המענקים האוניברסליים, שניתנו באוגוסט 2020 לכלל האזרחים, כדי להבין את מלוא ההשפעה הכלכלית של מגוון סוגי המענקים על הכלכלה ועל רווחת משקי הבית.

תוכן העניינים

1	1. מבוא
3	2. המחקר
4	3. ממצאים
10	4. המלצות למדיניות
12	מקורות

רשימת התרשימים

4	תרשים 1: שיעור משקי הבית שהשתמשו במשאביהם הפיננסיים כדי להתמודד עם המשבר
5	תרשים 2: שיעור השימוש של משקי הבית במשאביהם הפיננסיים לפי הכנסה בתקופה שלפני המשבר
7	תרשים 3: שיעור משקי הבית שקיבלו עזרה ממשלתית בתקופת הקורונה
	תרשים 4: שיעור המשיבים שדיווחו כי השתמשו במענקים לצורך כיסוי הוצאות בסיסיות ולצורך עזרה
	לאחרים ושיעור המשיבים שדיווחו כי המענק עזר להם במידה מסוימת או רבה, לפי סוג
9	המענק